

Voorstellingen van de dood door de eeuwen heen.

De oriëntatie op de dood verandert. 'Hoe waardeer je dat?' In verschillende samenlevingen wordt een rijke schakering gevonden van houdingen tegenover de dood. De houding tegenover de dood die je op een bepaald moment aantreft, is een element van de heersende cultuur. Cultuur is een collectieve identiteit die aan groepen van mensen een eigen karakter en gezicht biedt. Mensen drukken erin uit wat ze belangrijk, nastrevenswaardig, relevant vinden. De oriëntatie op de dood verandert. Alles is onzeker de dood is zeker, maar onderhevig aan verschillende gedachten en gevoelens en manieren van omgaan ermee. *De dood is de barometer van de mentaliteit van een maatschappij.*

Hoe vinden we dit terug in verschillende culturele perioden van de Westerse geschiedenis? Onderzoek naar culturele oriëntatie op de dood geschiedt in antropologie, psychologie, sociologie en geschiedeniswetenschap in het bijzonder de mentaliteitsgeschiedenis.

1. De dood als collectief lot – vroege middeleeuwen tot en met 11^e – 12^e eeuw

De dood hoort bij het leven van allen het is verminderd leven wachtend op de parousie.

Wat herkennen we? - Ritueel van het kerkhof en het einde der tijden - de doden hebben een verminderd leven. Zij staan op bij het einde der tijden. Zie in kathedralen op graven de gebeeldhouwde doden. Hun leeftijd is dan 33 jaar... Zij hebben affectief contact met het leven en de bron ervan- Clara zegt vlak voor haar dood – 'vertrek mijn ziel' – voortgaan via de bron.

De dood wordt weliswaar gezien als malheur, maar hij is getemd – de dode blijft bij de gemeenschap horen, zoals kerkhoven horen bij de kerk. Het zijn plaatsen van spel en handel.

2. De dood als individueel lot – de late middeleeuwen

De dood wordt getekend door de eigen biografie en persoonlijke bestemming.

Gemeenschapsleven van de vroege middeleeuwen is anders; de dood hoort bij het leven. Nu gaat de dood bij het individu horen. Gilden, beroepen en steden gaan ontstaan. Persoonlijke prestatie wordt belangrijk – hoe heb ik persoonlijk geleefd? Het *Dies Irae* gezongen bij begrafenissen: het leven vergaat tot stof. Op die dag zal het boek tevoorschijn gehaald worden waarin staat wat jij persoonlijk hebt gedaan. Nu zie je het uitbeelden van skeletten, je wordt een lijk. Eigen biografie komt naar voren persoonlijk bestemming. De theologie verandert je gaat dood maar wordt opgewekt. Een bijzonder oordeel wordt over jou uitgesproken. Wat in jouw levensboek staat is belangrijk. De mentaliteit van de gemeenschap wordt de mentaliteit van het individu. Humanisme komt op.

3. De dood als natuurkracht – 16^e tot en met de 18^e eeuw

De dood is een onberekenbare inbreuk die overwonnen moet worden.

Interactie tussen leven en dood wordt aanvaard – Verlichting maakt alles anders: de rede gaat overheersen. De dood maakt een onberekenbare inbreuk op onze autonomie. Je moet er iets tegen doen. Reacties: je merkt het aan de muziek van Johann Sebastian Bach – doodsmystiek is onvermijdelijk - we kunnen de natuur beheersen – los van het geloof / God.

4. De dood van de ander – 19^e eeuw

Het overweldigende kenmerk van de dood is de scheiding.

Waarom moet mijn geliefde dood? George Sand zet haar ouders op sterk water. Tegenstelling met het leven. Het accent gaat nu vallen op het feit dat de dood scheiding brengt. De geliefde gaat weg – dat mag niet. In de literatuur wordt de dood aangesproken; er wordt met hem onderhandeld. Hij krijgt trekken van wildeman tot vriend.

5. De dood als negatief van mezelf – 20ste en 21ste eeuw

De dood is verborgen onder afzondering en medicalisering

Tolstoi *De dood van Ivan Iljitsj*. Ivan, die ziek is, gaat praten tegen zichzelf als een wandelende nier. De dood wordt losgemaakt van zijn eigen persoon en gemedicaliseerd. De dood wordt een negatief van mezelf. Kübler Ross – kinderen tekenen vaak een pop die een vlinder loslaat – het heeft iets religieus. Intrinsiek geloof kan een belangrijke factor zijn om niet bang te zijn voor de dood. Adolescenten en ouderen zijn het meest bezig met dood. De communicatie erover lijkt opener te worden, zie bijvoorbeeld bepaalde televisieseries.